

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТРАНСПОРТНИХ СИСТЕМ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасні вимоги до змісту підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі обумовлюють необхідність постійного вдосконалення навчального процесу у ВНЗ авіаційного профілю. Одним з важливих елементів підвищення якості й ефективності цього процесу є постійне удосконалення його дидактичної складової як сукупності прийомів, способів, методів, методик, технологій і організаційних форм підготовки майбутніх фахівців з транспортних систем авіаційної галузі у вищому технічному навчальному закладі. Вибір найбільш адекватної для сучасних умов управління транспортним виробництвом дидактичної системи навчання, на наш погляд, сприятиме підготовці всебічно підготовлених і компетентних керівників, які будуть здатні діяти в складних і нестандартних ситуаціях виробництва та ринкових соціально-економічних умовах.

Існуюча система підготовки майбутніх фахівців з транспортних систем авіаційної галузі, яка ґрунтується на традиційних педагогічних технологіях, здатна дати майбутньому фахівцю досить глибокі теоретичні спеціальні знання. Проте, трансформувати професійні знання в практичні навички та вміння, первинну культуру професійної діяльності, сприяти розвитку не тільки теоретичного, а й практичного мислення, набуттю досвіду міжособистісної й групової взаємодії, колективного прийняття рішення можливо за умови комплексного та системного використання в навчальному процесі ВНЗ інтерактивних методів навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Аналіз останніх досліджень та публікацій дає змогу зазначити, що використання інтерактивних методів у навчально-виховному процесі привертає увагу багатьох учених і педагогів. Зокрема, С.Кашлев обґрунтував інтерактивне навчання, як інноваційне педагогічне явище, О.Пометун опублікувала "Енциклопедію інтерактивного навчання", М.Кларін розглядав інтерактивне навчання як інструмент освоєння нового досвіду, В.Шарко обґрунтовує власний досвід впровадження інтерактивних методів навчання, Т.Дуткевич визначає психологічні основи використання інтерактивних методів у процесі підготовки спеціалістів з вищою освітою та ін.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті – проаналізувати та науково обґрунтувати можливості впровадження інтерактивних методів навчання для підвищення якості підготовки майбутніх фахівців з транспортних систем авіаційної галузі до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження... Інтерактивне навчання ґрунтується на законах, закономірностях, принципах і механізмах психології людських взаємин і взаємодії суб'єктів процесу навчання [1, с. 74]. "Взаємодія", "міжгрупова діяльність" є ключовими поняттями, які визначають сутність інтерактивності у процесі навчання. Так, інтерактивні ігрові технології, що побудовані на цілеспрямованій, спеціально організованій груповій і міжгруповій діяльності суб'єктів навчального заходу; на забезпеченні "зворотного зв'язку" між ними для досягнення взаєморозуміння і корегування процесу цього заходу; на стимулюванні індивідуального стилю їх спілкування на основі рефлексивного аналізу певної навчальної проблеми [4, с. 14], мають дві основні ознаки. Перша – ігровий характер, друга – можливість взаємодії суб'єктів процесу навчання. Крім того, інтерактивні ігрові заняття характеризуються, по-перше, наявністю ролей (не менше 2-х) й призначенням на них студентів; по-друге, активною взаємодією учасників заняття як суб'єктів, які виконують у процесі гри різні посадові обов'язки.

Відомо, що сукупність дій, як прояв довільної та навмисної активності людини, яка спрямована на досягнення усвідомленої мети, є основною складовою діяльності, що завжди здійснюється в певній системі взаємин керівника з об'єктами управління. Це означає, що ця сукупність дій набуває характеру спільної діяльності, яка не може здійснюватися без встановлення чітких зв'язків між різними діями, а, отже, між різними суб'єктами, без відповідного координування з боку керівника їх узгодженої діяльності. Саме спільна діяльність породжує управлінську працю, характерною особливістю якої є спрямованість на суб'єктів спільної діяльності [6, с. 22].

Отже, логічним є те, що саме інтерактивні методи навчання найбільш сприяють ефективній підготовці фахівців з транспортних систем до майбутньої професійної діяльності, головна функція яких полягає в навчанні шляхом дій (чим ближчою є ігрова діяльність до реальної ситуації, тим вищою є її навчально-пізнавальна ефективність).

Наступною особливістю інтерактивних технологій є те, що вони побудовані на груповому діалогічному дослідженні можливостей професійної дійсності в контексті особистісних інтересів студентів, тобто це таке навчання, яке ґрунтується на активному та емоційному спілкуванні студентів один з одним, що сприяє усвідомленню та розв'язанню їх власних проблем (наприклад, подолання комплексу неповноцінності; підвищення конкурентоспроможності; набуття вмінь швидкого встановлення ділового контакту, ведення конструктивних

переговорів; вплив на інших людей у процесі взаємодії з ними та мотивування й розвиток у них прихильності до діяльності в авіаційній галузі; оволодіння культурою і формування власного стилю ділового спілкування, ефективних прийомів вербального й невербального взаєморозуміння з діловими партнерами, опанування технологіями управління тощо, які, без наявності співрозмовника, наодинці з собою, розв'язати практично неможливо.

Однією з основних проблем у використанні інтерактивних методів навчання є їх класифікація. Так, згідно досліджень Б.Бадмаєва, до методів інтерактивного навчання доцільно відносити:

- евристичну бесіду, у процесі якої "...мисленнєвий пошук перетворюється в пошук колективний; проходить обмін думками, здогадками, припущеннями, різноманітними варіантами проміжних рішень, коли учні шукають істину у взаємодії й взаємодопомозі, активізуючи мислення один у одного";

- метод дискусій, особливістю якого з психологічної точки зору є те, що "...думки тих, хто дискутує – це породження розумової активності суперечників..." і те, що "...дискусія породжує мислення, а воно веде до народження неординарних і різних, а тому, спірних думок"; що "...забезпечує свідоме засвоєння навчального матеріалу як продукту розумового його опрацювання";

- метод "мозкової атаки", який "...полягає в пошуку відповіді майбутніх фахівців на складну проблему за допомогою усіляких інтенсивних висловлювань, які приходять в голову, ідей, здогадів, припущень, випадкових аналогій, а також потрібних і непотрібних асоціацій, які виникають спонтанно у присутніх";

- метод "круглого столу", який використовується в навчанні "...для підвищення ефективності засвоєння теоретичних проблем шляхом розгляду їх в різних наукових аспектах, з участю фахівців різного профілю";

- метод "ділової гри", основна ідея якого "...полягає в навчальному моделюванні ситуацій майбутньої професійної діяльності, щоб на моделях, а не на реальних об'єктах вчити майбутніх фахівців виконувати відповідні професійні функції";

- тренінг, який "...застосовується в якості методу практичного заняття в навчальних групах для моделювання ситуацій міжособистісної взаємодії в процесі діяльності" [1].

Ряд науковців до найбільш ефективних ігрових методів відносять: аналіз конкретних (конфліктних) ситуацій; метод інцидентів; метод імітації колективної професійної діяльності; розігрування ролей; метод "мозкової атаки"; ігрове проектування; ділові та професійні ігри; соціально-психологічний тренінг [5, с. 198].

Дослідниця А.Панфілова класифікує інтерактивні технології за такими напрямками: імітаційні ігри; організаційно-діяльнісні ігри; ділові ігри; методи активізації навчальної діяльності (ситуативний аналіз; аналіз конкретних ситуацій (метод кейса, метод інциденту, метод програвання ролей, баскетметод); евристичні технології генерування ідей (метод мозкового штурму, метод синектики, асоціацій, записної книжки, ключових питань тощо); тренінг [4].

У процесі підготовки студентів ВТНЗ до професійної діяльності найчастіше, в порівнянні з іншими інтерактивними методами, використовуються ділові ігри, які "... спочатку, з'явилися не в системі освіти, а в практичній сфері управління" [1, с. 88]. Ділова гра – це модель процесу прийняття управлінського або господарського рішення [4, с. 168], "...це імітація ситуації з моделюванням професійної діяльності за попередньо встановленими правилами, в якій важливий не результат, а процес" [7, с. 38].

До особливостей використання ділових ігор у навчальному процесі можна віднести :

- моделювання процесу спільної діяльності викладача і студента з метою ухвалення управлінсько-професійних рішень;

- системність змісту навчального матеріалу, який подано в імітаційній моделі професійної діяльності;

- можливість відтворення ситуації та основних ланок майбутньої професійної діяльності в ігровій моделі;

- наближеність умов навчання до реальних;

- спільність дидактичних і виховних цілей та їх суттєвий ефект порівняно з традиційними методами навчання;

- забезпечення організації та регулювання навчальних дій студентів педагогом, а також самоорганізація та саморегулювання власних навчально-пізнавальних дій студентами;

- наявність широких і сприятливих умов для більш швидкого переходу теоретичних знань у практичні навички та уміння;

- формування позитивної мотивації студентів до навчальної діяльності;

- взаємодія студентів і колективне опрацювання ними управлінських рішень;

- наявність емоційної напруженості в учасників заняття.

Ці особливості ділових ігор створюють сприятливі передумови для їх успішного застосування при формуванні ключових компетентностей у майбутніх фахівців з транспортних систем у процесі професійної підготовки у ВТНЗ:

Крім ділових ігор в особистісно-орієнтованих технологіях широко використовують імітаційні ігри, побудовані на спілкуванні гравців, індивідуальному й колективному прийнятті рішення в умовах невизначеності й

відсутності вичерпної інформації, тобто в цих іграх не моделюється діяльність конкретних фахівців, а моделюється певне середовище й пропонується опис ситуації, особливості якої малознайомі гравцям, яка вимагає швидкого і правильного розв'язання. Особливість імітаційних ігор полягає в тому, що колективному прийняттю рішення передують опрацювання індивідуальних рішень.

Проводяться імітаційні ігри за жорстким регламентом і нетривалі за часом, з суворим дотриманням правил. Обов'язковим елементом такого заняття-гри є післяігрова дискусія, основна дидактична мета якої полягає в тому, щоб студенти самостійно усвідомили сутність й доцільність колективної діяльності, необхідності співпраці, пошуку компромісу, консенсусу тощо. Тобто, в процесі імітаційної гри студенти аналізують інформацію й опрацьовують свої варіанти розв'язання проблеми, а також здійснюють різноманітні взаємодії між собою, наприклад, проводять переговори, дискусії, презентації, що сприяє розвитку у них комунікативної компетентності, набуттю досвіду адаптації до нового середовища, надається можливість застосовувати отримані знання для вирішення складних професійних завдань та розвиваються професійні навички й уміння.

Такий інтерактивний метод як аналіз конкретних ситуацій застосовується для навчання майбутніх керівників авіаційної галузі при формуванні навичок та умінь прийняття управлінських, фахових, соціально-психологічних рішень з використанням аналізу параметрів реальної, практичної ситуації шляхом колективного, міжгрупового й індивідуального ухвалення рішення. Він сприяє розвитку у студентів аналітичного мислення, застосування аналізу в динаміці, засвоєнню сучасних авіаційно-транспортних технологій, набуттю практичних навичок і вмінь роботи з інформацією, підвищенню мотивації до навчальної діяльності та опануванню теорії професійної діяльності, формуванню навичок і вмінь вибору ефективної взаємодії з іншими студентами тощо.

Різновидами аналізу конкретної ситуації є метод кейсів, метод інциденту, метод програвання ролей, причому сутність методу кейсів полягає в тому, що студентам пропонують конкретний випадок з практичної діяльності для аналізу з метою загострення уваги на навчальному матеріалі й подальшим обґрунтуванням зроблених висновків.

Навчання з використання таких ситуацій імітує реальні події, що сприяє досягненню таких навчальних, виховних і розвивальних цілей:

а) основних:

- оволодіння студентами навичками й прийомами всебічного аналізу ситуації;
- формування первинної культури конструктивного критичного оцінювання поглядів інших студентів та вмінь самостійно приймати рішення на основі детального аналізу ситуації;
- набуття навичок і вмінь застосування теоретичних знань для аналізу практичних проблем;
- допомагає виробляти у них раціональний підхід до майбутньої авіаційної діяльності;

б) додаткових:

- сприяє формуванню у студентів навичок і вмінь усної комунікації і аргументування своєї позиції;
- сприяє формуванню стійких навичок і вмінь раціональної поведінки при розв'язанні багатопараметричних і комплексних проблем в умовах неповної інформації;
- сприяє набуттю впевненості в собі і в своїх силах, переконаності в тому, що в реальній ситуації вони зможуть впоратись з будь-якою проблемою.

Відмінність методу інциденту полягає в тому, що студенти замість детального опису ситуації отримують лише коротке повідомлення про інцидент, який виник на певному транспортному підприємстві. Це змушує студентів до пошуку додаткової інформації шляхом запитань, характер яких демонструє ефективність пошуку інформації різними підгрупами студентів. Після аналізу інформації студенти приймають рішення в невеликих підгрупах й виносять його на загальну дискусію, в ході якої аналізується оптимальність запитань, які були поставлені підгрупами, що посилює мотивацію студентів в раціональному використанні інформації, а також розвиває у них аналітичне й критичне мислення, зваженість дій; формує вміння ставити запитання; розвиває навички та вміння виявлення і формулювання проблеми, проектування, моделювання та прогнозування, системного підходу до прийняття професійних рішень; привчає збирати інформацію цілеспрямовано й раціонально. Тобто, основним призначенням цього методу є формування інформаційної компетентності у майбутніх фахівців з транспортних систем, а саме, розвиток й удосконалення навичок і вмінь студентів приймати рішення в умовах нестачі інформації, а також раціонально збирати й використовувати інформацію, необхідну для прийняття рішення.

Сутність методу інсценування полягає в представленні студентам певної ситуації у сфері громадянсько-суспільної діяльності (виконання ролі громадянина, спостерігача, виборця, представника тощо), у соціально-виробничій сфері (права замовника та споживача транспортних послуг, агента, перевізника), у сфері сімейних стосунків та обов'язків, у питаннях економіки та права, у галузі професійного самовизначення, в якій кожному з них пропонується прийняти роль певної особи, щоб створити модель поведінки, яка характерна для заданої ролі в даній ситуації. Цей метод дозволяє студентам зрозуміти, як відчують себе фахівці в певних ситуаціях, що сприяє розвитку у них культури оцінювання передумов поведінки інших людей, формує навички та вміння

адекватного сприйняття партнерів і досягнення взаєморозуміння та вибору ефективного сценарію поведінки, спілкування та діяльності, тому що власні переживання виразніше запам'ятовуються й зберігаються впродовж тривалого часу.

Заняття з використанням метода інсценування проводяться, як правило, в формі засідання або рольового діалогу, в процесі якого кожний студент виконує роль учасника ситуації, що аналізується. Кожному учаснику видається опис ситуації та інструкція, в якій приписано: як вести свою роль; стратегія, якої слід дотримуватися та правила поведінки на даному занятті; методика оцінювання ситуації, що склалася; інтереси, які слід відстоювати; цілі, які треба досягати, при цьому, не можна жорстко обмежувати власні уявлення виконавців про те, як необхідно діяти в такій ситуації. Тобто метод інсценування – це гра за заданим сценарієм, який дозволяє сформувати у майбутніх фахівців з транспортних систем авіаційної галузі соціально-діяльну компетентність.

Крім того, у процесі підготовки студентів до професійної діяльності також використовуються такі інтерактивні креативні технології як мозковий штурм, метод синектики, асоціацій тощо, які розвивають оперативність, швидкість, точність, оригінальність і гнучкість мислення, здатність майбутніх фахівців генерувати нові ідеї, стимулюють висловлювання пропозицій при вирішенні професійних завдань, сприяють пошуку нестандартних підходів до розв'язання організаційних й управлінських проблем транспортного виробництва, прийняття управлінських рішень, формують культуру ефективного слухання, виховують толерантність, впевненість у собі, самовладання, розвивають навички та вміння слухати та розуміти інших.

Тренінг, як метод практичного заняття, набув своєї специфіки в зв'язку з особливостями управлінської діяльності, функціями керування і необхідністю мати розвинену соціально-психологічну компетентність, яка передбачає здатність керівника розуміти самого себе, інших людей, їх стосунки і прогнозувати міжособистісні ситуації та ймовірні варіанти поведінки людей у колективі. Основним його завданням є формування міжособистісної складової професійної діяльності учасників заняття шляхом розвитку у них психодинамічних властивостей в умовах групової взаємодії.

Для тренінгу характерними є такі аспекти:

- переважання процесу навчання над результатом;
- перехід у процесі навчання від імпульсивної поведінки в рефлексивну й назад;
- зворотній зв'язок в системі "учасник - група";
- індивідуалізація навчання в групі (персональна актуалізація мотивів і постановка завдань);
- поетапне навчання і засвоєння нового матеріалу;
- актуалізація творчого потенціалу учасників у процесі активного міжособистісного спілкування;
- зниження міжособистісних психологічних бар'єрів і підвищення соціальної сенситивності учасників [6, с.219].

Висновки...

1. Таким чином, використання особистісно-орієнтованих та діяльнісно-орієнтованих технологій сприяють усвідомленню студентами себе і своєї ролі в навчальній діяльності, формують у них нові моделі поведінки, спілкування та діяльності у певних ситуаціях.

2. Інтерактивні методи значно посилюють мотивацію навчальної та майбутньої професійної діяльності студентів шляхом активного їх залучення до участі в спільній діяльності.

3. Студенти можуть спілкуватися один з одним, грати різні ролі, сперечатися, приймати рішення й викликати певні події, тобто виступати суб'єктами дій.

4. Відмінність інтерактивних методів навчання від традиційних полягає в тому, що останні переважно спрямовані на інтелект студента, а інтерактивні – в цілому на особистість студента, тобто комплексно на всі сфери його психіки.

5. Застосування інтерактивних методів у підготовці майбутніх фахівців з транспортних систем сприяє ефективному розвитку здібностей і формуванню у студентів навичок самостійного, системного мислення, вмінь творчого застосування знань до формування їх ключових компетентностей.

Література

1. Бадмаєв Б.Ц. Методика преподавания психологи / Б.Ц. Бадмаев // Учеб. пособ. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 304 с.
2. Інтерактивні методи навчання: Досвід впровадження / За ред. В.Д. Шарко. – Херсон : Олді-Плюс, 2000. – 210 с.
3. Кларин М.В. Интерактивное обучение – инструмент освоения нового опыта / М.В. Кларин // Педагогика. – 2000. – № 7. – С.12-18.
4. Панфилова А.П. Игротехнический менеджмент / А.П. Панфилова // Интерактивные технологии для обучения и организационного развития персонала : Учеб. пособ. – СПб : ИВЭСЭП, "Знание", 2003. – 536 с.
5. Психология и педагогика. Учеб. пособ. / Под ред. В.И.Жукова, Л.Г.Лаптева, А.И.Подольского, В.А.Сластенина. – М. : Изд-во Института Психотерапии, 2004. – 585 с.

6. Совместная деятельность : методология, теория, практика. – М. : Наука, 1988. – 232 с.
7. Сорочан Т.М. Методичні рекомендації щодо розвитку професіоналізму управлінської діяльності керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти / Т.М. Сорочан. – Луганськ : Знання, 2005. – 68с.

Анотація

Стаття присвячена розгляду інтерактивних методів навчання та їх ролі при формуванні ключових компетентностей у майбутніх фахівців з транспортних систем авіаційної галузі.

Аннотация

Статья посвящена рассмотрению интерактивных методов обучения и их роли при формировании ключевых компетентностей у будущих специалистов по транспортным системам авиационной отрасли.

Summary

This article examines interactive teaching methods and their role in the formation of key competencies for future professionals of aviation transport systems.

Ключові слова: ділові ігри, імітаційні ігри, інтерактивні методи навчання, метод аналізу конкретних ситуацій, метод інсценування, метод інциденту, метод кейсів, тренінг.

Ключевые слова: деловые игры, имитационные игры, интерактивные методы обучения, метод анализа конкретных ситуаций, метод инсценировки, метод инцидента, метод кейсов, тренинг.

Key words: business games, simulation games, interactive teaching methods, case study method, method of staging, a method of incident, method of case studies, training.

Подано до редакції 16.02.2011.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф. Лузік Е.В.

УДК: 378.013+370.711+153.35

© 2011

Буздуган О.А.

**ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Постановка проблеми у загальному вигляді... В сучасному суспільстві відбуваються великі зміни, змінюються орієнтири, переставляються акценти. Торкнулися ці зміни і системи освіти. Робота освітніх установ будується на використанні нових учбових планів, варіативних програм. Пріоритетною стає підготовка фахівця не лише професійно грамотного, але і компетентного, такого, що творчо розвивається, готового не лише до виконавчої, але і до проблемно-дослідницької, пошукової діяльності, що створює умови для саморозвитку і самореалізації особистості.

Підвищуються вимоги і до педагогів початкової школи. Сучасному суспільству потрібен вже не фахівець-виконавець, а фахівець-дослідник, ініціативний, творчий, високоосвічений. Проблема формування професійної компетентності майбутніх педагогів обумовлена теоретичними і практичними завданнями вдосконалення професійної діяльності фахівця нового типу, який орієнтується у сучасному світі, де самореалізація в професії є постійною потребою особистості.

Зміни, що відбуваються в сучасних умовах в нашій країні в усіх сферах громадського життя, висувають нові вимоги до освіти молоді, яка навчається, талант і творча обдарованість стають запорукою економічного процвітання і засобом національного престижу. Вдосконалення системи освіти з урахуванням потреб суспільства сприяє створенню перспектив для розвитку творчих здібностей нових поколінь.

Сьогодні багато говорять про підвищення якості педагогічної діяльності в різних сферах освіти, оскільки однією з професійних якостей педагога цього напряму є його здатність до педагогічної творчості. Зміст поняття "творчий компонент" в педагогічній діяльності визначається загальною структурою творчої діяльності, в якій обов'язковими елементами є сам процес творчості, продукт творчої діяльності, особистість педагога, творчі здібності, умови, в яких протікає творчість.

Творчість – одна з ключових проблем сучасної освіти. Її актуальність обумовлена двома головними рисами: соціальним замовленням на виховання активної творчої позиції педагога, впливом і вимогою реалізації гуманістичної концепції освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Творчість як педагогічна проблема є надзвичайно багатосторонньою і складною. Ряд дослідників: А.В.Брушлинський, В.В.Давидов, Ю.Н.Кулюткін, О.М.Леонтьєв, А.Г.Спіркін та ін. підкреслюють, що характерними рисами творчості є новизна і соціальна значущість результату діяльності. Учені С.С.Гольдентрихт, А.М.Коршунов, Т.В.Кудрявцев вважають творчість особливим видом обдарованості і стверджують, що прояв істинної творчості більшою мірою визначається природними особливостями, ніж вихованням. Ідеї про роль навчально-творчої діяльності у формуванні і розвитку творчих здібностей розглядаються в працях Г.С.Альтшуллера, В.І.Андрєєва, С.А.Новосолова, А.В.Хуторського.